

UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 6.

V Ljubljani, 15. marca 1887. l.

XXVII. leto.

O prirodopisnem pouku.

Prirodopisni pouk ima v prvi vrsti nalogo, da podaja učencu potrebnih vednosti iz trojnega kraljestva prirode. Poleg tega uri ta pouk otroške čute mnogo bolj, nego marsikak drug predmet. Spoznavajoč zvezo med prirodnimi pojavi uči se učenec razumevati, da je vsako prirodno telo navezano v svojem bivanju na drugo in da ni nobeno nastalo slučajno. Pa tudi duševne sposobnosti, bodisi umstvene ali нравstvene, mogočno se izobrazijo s prirodopisnim poukom.

Ta pouk bistri torej vzmožnost za opazovanje, uči na vse se natanko ozirati, vse primerjati, razločevati in razrejevati. Prirodopisje je torej pripravno sredstvo za induktivno sklepovno postopanje.

Poleg razuma pospešuje prirodopisje tudi občevanje s prirodo, ko se je móči bolj prosto gibati; na ta način blaži torej otrokovo blagonравnost. Ob jednom pa ojačuje tudi duha in srce otroško, obrazovaje njegov značaj in njegovo voljo. V tem oziru je pač največjega pomena vzbujanje estetičnega in verskega čuta, kajti vse lepo in pravo, kar se nahaja v prirodi, vpliva na otroka tako, da mu vzbuja sočutje, zanimanje, posnemanje, veselje ali žalost in konečno globoko spoštovanje do premodrega Stvarnika prirode.

Poglejmo le živalstvo! Koliko momentov se učitelju ponuja, da budi v otrocih sočutje, da jih navaja k ljubezni do živalic, da jim kaže ljubezen mladičev do njih roditeljev in s tem ljubezen otrok do starišev. Otrok vidi marljivost bučelj in mravelj, vidi, kako skrbé ptiči in druge manjše in večje živalice za svoje mlade, sliši pripovedovati o nesebični delavnosti živalstva. Vse to in jednako mogočno vpliva na njegovo vzprejemljivo srce.

A tù treba, da je učitelj sam pravi prijatelj prirode, da prav razumeva isto in da vé dati pouku tako obliko, ki gre otrokom k srcu. Samo besedičenje brez pravega ognja le malo izdá. Otroci sicer slišijo besede, a glas je votlodoneč, srce ne ogrevajoč.

Tako je tudi z rastlinami! Kdor se je naučil rastline ljubeznjivo gojiti, tak gotovo ne bode neusmiljeno pokončeval dreves, grmov, cvetic i. t. d. Na rastlinah se mu bode uril sosebnost estetični čut. Lepota barv, vonjava cvetja, rast in oblika stebelc, vejic in peresec, vse to in jednako budi in razvija čut na lepoto, kar se v človeškem življenju le prečesto pogreša. Sosebnost na kmetih je to velike vrednosti, kajti tù je estetični okus prav malo razvit, z umetnimi sredstvi ga razvijati pa ni lahko. A priroda ponuja dosta prilik, otrokom pokazati, kako treba uravnati to ali drugo zabavo. Vsaj vemo, da je ravno vrt ono sredstvo, katero podaja tudi izobražencu svoj najlepši kinč, da okraši deklice, podobe, pokopališča i. t. d.

In neorgansko kraljestvo! Tù sicer ni one miline, one ljubeznjivosti in krasote, kakersna se nam pokazuje v prej imenovani prirodi. Namesto tega pa se predočuje tù mogočnost in veličanstvo gorovja, idilična slika hribovja, pravilna oblika kamenja ali koristna uporaba rudnin. Vrhù tega ponuja prirodopisje dosta prilik za tehnične opravke, navadi na pravilno mišljenje in razjasni zmote in praznoverje. Otroke navaja h koristnemu delu na vrtu in na polji, to pa je neprecenljivo sredstvo za plemenito delo.

Z natančnim opazovanjem prirodnin navadili se bodo otroci tudi opazovanja samega sebe, kar je bistveni del vse samodelavnosti. Poznavši prirodo in njeno krasoto veselili se bodo življenja, sicer polnega nadlog in težav. V urah britkosti se bodo še pozneje radi zatekali v vedno veselo prirodo in tù pozabili vsaj za trenutek žalost in skrb.

Pouk v prirodopisji budi in pospešuje pa tudi ljubezen do domovine. Otroci spoznajo, da je tudi njih domovina lepa in krasna, in čeprav bodo pozneje videli morda še lepše kraje, vender to, kar se jim je prvikrat vtisnilo v dušo, to bode ostalo neizbrisljivo ter jih bode vedno z nova priklepalo ne ljubo domačo okolico. Domotožje, ta izvor osamelega in zapuščenega srca, sililo jih bode nazaj v planinski raj, kjer je móči še zadovoljnejše in mirnejše živeti, nego po širokem svetu.

Red pa, katerega se učimo spoznavati v vsi prirodi, bistril nam bode čut za zakonitost, na kateri je osnovana vsa morala.

Fr. Gabršek.

Zgodovina pedagogije.

(Dalje.)

III. Judje.

Judje so bili izvoljeni božji národ. Kakor je bil Jehova (Bog) gospodar in vzgojitelj vsega národa, tako je bil tudi oče glava in učitelj svoji družini. Žene so malo cenili, a ljubili so svojo deco ter jih niso zametali ali ubijali kakor ostali stari národi. Mnogobrojno potomstvo smatrali so za blagoslov božji. Veliko radost je bilo torej v njihovi hiši, kadar se jim je dete rodilo.

Mati je večinoma sama dojila svoje dete, in to navadno do tretjega leta. Pri daljni vzgoji pomagal jej je oče. Ustrahovanje je bilo ostro, tudi šibe niso štedili. „Kdor štedi šibo“, rekli so, „ta ne ljubi svojega sina“. Poslušnost ali pokorščina nasproti starišem je bila prva dolžnost po 4. božji zapovedi, ki se glasi: „Spoštuj očeta in mater, da bodeš dolgo živel, in da ti bode dobro na zemlji“.

Vzgoja je bila skozi in skozi verskega značaja. Glavno in temeljno načelo je bilo: „Strah božji je začetek vse modrosti“. Zavoljo tega je oče zgodaj poučeval svojega sina v božjih postavah. On se je s svojim sinom vkupno postil in molil, vodil ga k verozakonskim svečanostim, ter mu pripovedoval o mnogobrojnih čudežih, s katerimi je Bog vplival na osodo judovskega národa.

S početka niso Judje imeli šol, ampak sam oče je poučeval svoje sinove, najprvo v onem poslu, s katerim se je bavil, namreč v kmetijstvu, živinarstvu, ribarstvu, lončarstvu in barvarstvu. Razen tega jih je učil čitati sv. pismo, včasih tudi pisati ter uril jih je v orožji. Z gimnastiko se niso pečali, a zelo so cenili in gojili muziko in ples. Kadar je deček dovršil dvanajsto leto, moral je izvrševati vse državljanske in verozakonske dolžnosti. Kakor je bil oče učitelj sinovom, tako je bila mati učiteljica hčeram, in učila jih je presti, tkati, šivati, veziti, kuhati, plesati, peti, gosti in včasih tudi čitati.

Prva vrsta judovskih šol so bile šole prerokov. Zvale so se tako, ker so jih oskrbovali preroki (Samuel, Elija, Elizej itd.). Vzgojenci so se imenovali „proroški sinovi“

in so stanovali skupno z učiteljem, katerega so zvali „očeta“. V teh šolah se je največ delovalo na to, da se je mladež seznanila z verozakonskimi obredi. Zavoljo tega se je gojila posebno muzika in pesništvo. Nekateri mislijo, da se je učilo tudi zdravilstvo in prirodne znanosti. V asirski in babilonski sužnosti izgubili so Judje ne samo svojo politiško, ampak tudi svojo duševno samostalnost, ker so svoj način mišljenja pomešali s tujim duhom. Vrnivši se iz sužnosti trudili so se, da so budili nad zakoni in pravim tolmačenjem sv. pisma. V tem so si največje zasluge pridobili rabini (mojstri), t. j. učitelji in učenjaki, ki so se bavili z razlaganjem sv. pisma.

Ustanovili so tako imenovane rabinske šole, v katerih se je večinoma učilo zakonarstvo na temelju sv. knjig in tradicije. Pesništvo je bilo izvanredni predmet. Rabinska znanost je pa le malo pospeševala ljudsko izobraženost. Prvo šolo za male otroke ustanovil je, kakor se misli, veliki duhoven Jozva v drugi polovici prvega stoletja po Kr. Od takrat so se take šole zelo pomnožile. Po talmudu imelo bi se prokleti vsako mesto in mestece, ki je brez šole, in ako bi to ne koristilo, naj bi se tudi požgalo. Za 25 otrok je odredil po enega učitelja, ki pa ni smel prejemati plače za svoj trud, ampak le za zamudo časa. Razen tega je bila v vsakem mestu ena ali več sinagog, kjer se je ljudstvo shajalo vsako saboto in praznik k molitvi. Tù so rabini tolmačili sv. knjige in tradicijo (talmud).

IV. Kristijani.

Z Jezusom Kristom nastalo je novo življenje na zemlji. On je zravnal národne in društvene neenakosti ter razglasil enakost vseh ljudi. „Ni tù ne Judov, ne Grkov, ne robov, ne gospodarjev, ne moškega, ne ženskega rodú; vi vsi ste eno v Jezu Kristu“ (Gal. 3, 28).

Nasproti časnemu cilju poganške vzgoje postavil je Jezus kot namen vzgoje večno zveličanje. „Iščite najprvo božjega kraljestva, vse drugo vam se bode dodalo“. (Luk. 12. 31.)

Po njegovem nauku nosi vsak človek v duši božjo podobo, katero ima v sebi razvijati in popolnovati. Človek se vzgojuje radi sebe, a ne radi države ali druge ustanove. Država mora zahtevati, da bode dete enkrat veljaven državljan, a nikakor ne sme ž njim ravnati kakor s stvarjo, ki naj bi bila samo njeno sredstvo.

Prvi kristijani so kaj uzorno živeli, kar se je osobito pokazalo pri obitelji. Žene niso bile več robkinje, ampak moževe prijateljice in družice. Svoje otroke so smatrali kristijani za dar božji. Pa jih niso tako kot pogani zametavali ali prodajali in ubijali. Kristijanka je tudi sama svoje dete dojila. Vrh tega delovalo se je na to, da se otroci privadijo strahu božjega, ljubezni do bližnjega, zatajevanja samega sebe, in da si ohranijo svojo nedolžnost itd. „Očetje, ne razvadite svojih otrok, ampak izredite jih v uku in strahu Gospodovem“. (Efež. 6., 4.)

Do polovice drugega stoletja ne najdemo sledí krščanskih šol. S početka je bilo namreč po vseh občinah kaj malo kristijanov, in torej niso mogli vsled silnega preganjanja še misliti na to, da bi si osnovali šole. Prva vrsta krščanskih šol so bili katehumenati. Poglavitna naloga jim je bila, da so pripravljali za sv. krst one, kateri so želeli prestopiti h krščanstvu. Slušatelji so se zvali katehumeni, učitelji katehiti, a pouk kateheza. Pa katehumenat ni bila šola za otroke, marveč za odrasle ljudi. In tako so v prvi dobi morali sami roditelji poučevati svoje otroke v temeljnih istinah sv. vere, in tisti, ki so umeli, tudi v čitanji, pisanji in računstvu. Včasih so jim dajali tudi privatne učitelje ali jih radi temeljitejšega pouka pošiljali v javne poganške šole. Kakor so se pa kristijani nekoliko pomnožili in osvobodili, počeli so živo delovati na to, da si osnujejo posebne šole za izobraženje svoje dece. Prvo početno šolo utemeljil je koncem drugega

stoletja dnhovnik **Protogen** v Edesi. V tej šoli so se učili otroci čitati in pisati ter psalme peti.

Ko so pa židovski in poganski modrijani s svojo učenostjo začeli napadati temeljne nauke krščanstva, sprevideli so kristijani potrebo takih učilnic, kjer bi se krščanska mladež temeljiteje seznanila ne samo s krščanskim naukom, ampak tudi z raznimi znanostimi v krščanskem duhu. Tako so postale koncem drugega stoletja katehetske šole. V njih so se razen teologije učile še znanosti: filozofija, retorika, gramatika, fizika in astronomija. Prva in najznamenitejša taka šola je bila v Aleksandriji, takratnem zavetji znanosti. Utemeljil jo je glasoviti filozof Panten, a kasneje so na njej učili znameniti učenjaki Kliment Aleksandrijski in Origen.

Za krščansko vzgojo so si pridobili veliko zaslug cerkveni očetje ne samo s širjenjem Jezusovih nauk, nego tudi s tem, da so v vzgoji povedali mnogo zelo lepih in neprecenljivih načel.

Posebej omenjamo tu sv. Bazilija Velikega, sv. Ivana Zlatousto, sv. Jeronima in sv. Avgušтина. (Dalje prih.)

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

Jožef Stibiel r. 5. avg. 1784 v Planini na Vipavskem, učil se v Gorici, v Gradcu in v Ljubljani (1806), mašnik l. 1807, u. 15. nov. 1848. Značaj njegov je ves povedan v knjigi.

Pridige ino drugi slovenski spisi, ki jih je po svoji smerti zapustil Jožef Stibiel, nekdanj kaplan v Šturji, Nabrežini in Planini, potem učitelj pastirstva v Goriškem Seminištu ino špiritual, fajmošter ino dekan v Čerličah, in na zadnje fajmošter ino dekan v Ločniku blizu Gorice, okrožni šolski ogleda, častni svetovavec konsistorialni, ud c. kr. kmetijske družbe v Gorici itd. Sabral jih je Štefan Kociančič, nekdanj njegov kaplan, sadaj učitelj svet. pisma stare zaveze v Goriškem Seminištu, in jim je pristavil životopis rajnega s kratkim uvodom v celo knjižico. V Gorici 1853. 8. XI. 176. Nat. in zal. Paternolli.

Jožef Stibiel, pravi sabiratelj v uvodu (str. VIII), ki se ni nikdar slovenske slovnice učil, je sam iz svoje volje z branjem takratnih slovenskih bukev se v svojem materinskem jeziku enmalo bolj olikal, akoravno ne tolikaj, kakor bi se bil v ugodnih okoliščinah olikati zamogel; zatorej v svojem pisanju on po navadi čisti Ipavski izrek izrazuje, večidel po pravopisu, ki je v Japelnovem slovenskem prevodu svetega pisma... Na primer bodi: „Razlaganje svete Maše po redi celiga žulenje Jezusa Kristusa, kateru nam ona pred oči postavi. Nih veliku si je perzadelu razložiti skrivnosti sv. Maše. Usaki ih razlaga po svoji misli inu glavi, taku de jest ne naidem eniga, kateri bi po versti inu popolnoma povedau, kaj ussaka reč, katero per s. Maši vidite, od njeniga začetka nuoter do konca. Jest bom tedaj sturil, koker čemela. Ona iz več se usede na ussako rožo, katero naide, ino pobere iz ussake tu, kar je nar bolši inu nar slaiši. Jest bom tudi per ussakihi bukvah, katere sv. Maše razlagajo, ustavil, ih zamerklivu brau, inu iz neh uzal tu, kar se bo meni nar bolši h' vašimu podvučenju zdelu. Čemele napravi iz svoje na rožeh pobrane zaloge ta sladki in dopadlivi met. Bog dodeli tudi meni, de bi moje zaloga, katero sim iz več bukvi ukop spravil, moim vučicam h' eni sladki inu dopadlivi, ino dobru tekneoči paši postala“. — Celo njegovo življenje v Ločniku — od

l. 1827 — ni bilo družega, kot vedno borenje s sovražnimi močmi. Nasprotna mu je bila gospoda teh krajev, ker se jim ni priklanjal in prilizoval; nasprotno mu je bilo nekaj časa ljudstvo, ker mu ni pripuščal, da bi nekatere spačene navade se še dale obdržale; nasprotni so mu bili nekteri duhovni, ker jim je skerbno na perste gledal; nasprotni so mu bili, bi djal, vsi, ker je bil Slovenec, ali kakor so oni pravili, šklať (str. 32) . . . V tovaršii je gospod Jožef bil vselej ves živ in vesel . . . Zgodilo se je enkrat, da je bil z drugimi v tovaršii tudi neki grof iz Karmina (Cormons), kateri se je od fajmoštra ne vem za kaj razžaljenega mislil, tako da grof fajmoštra na dvoboj povabi. Cela tovaršija je obmolnula in osupnjeno čakala, kaj bo fajmošter počel. — „Jaz se podam z Vami na dvoboj, reče grofu, toda, ker ste me Vi na dvoboj povabili, gre meni si orožje izvoliti“. — „Zberite si ga tadaj!“ odverne resno grof. — „Moje orožje, reče na to fajmošter, je moj brevir. Bova se z brevirjem poskusila, kdo ga zna bolj gladko moliti“. — To govorjenje slišati se je cela tovaršija veselo in na glas zasmejala, in grof sam je bil s tem zadovoljen (str. 45).

Jernej Uršič r. 23. avg. 1784 v Idriji, mašnik l. 1809, služil v Radolici, Kropi in od l. 1819 v Kamni Gorici, kjer je u. 30. avg. 1860. — O slovesnosti zlate maše l. 1859 mu je z drugimi vred čestital dr. L. Toman na pr.: Veselo se razlega marsiktera pesmica, ki ste jo zapisali Vi narodu, in pričala bode v prihodnje, de Vam je bilo v persih milo serce! Koliko truda in muda ste imeli shranovaje starinske dragocenosti; koliko ste oteli in obvarovali pogina domačih svetinj, priča naš domač muzej in dokazujejo druge enake shranila (Cf. Mittheil. des histor. Vereins). Vsako rodoljubno djanje ste podpirali radovoljno in djansko . . . Celo čez morje je segla Vaša duhovna ljubezen z darili. V Gondokori od Vas sužnosti oprostena keršena deklica danes moli za Vas — svojega rešenika — očeta! itd. (Danic. str. 149)“. — Zanimivi za domačo povestnico so na pr. njegovi dopisi v Sloveniji l. 1849: Kamna gorica l. 79; Zernje za slovensko zgodovino (str. 316) itd. — Več se jih nahaja v Novicah p. Lavdon (Nar. pes. l. 1859); Kako so v starih časih živino varovali (št. 8. 9 l. 1852) itd. — Zaslovelo pa je Uršičevo ime po mični pesmici, natisnjeni v Novicah 1847 l. 24, z jako priljubljenim napevom:

Življenje.

Popotvanje, bratje!

Je naše življenje,

Mož modrih od nekđaj

Je to govorjenje;

Skoz ktere dežele

Pa pot nas peljá,

Naj pesmica moja

Na znanje vam dá itd.

Janez Strel r. 23. sept. 1790 v Mokronogu, mašnik l. 1814, pozneje dekan v Gorjah in naposled v Trebnjem, kjer je u. 30. apr. 1847. Bil je mož moder in v svojem poklicu skozi 32 let neutruden duhoven in priden delavec v vinogradu Gospodovem (str. 76). Zaslovel je enako po pesmici, zloženi v Gorjah l. 1836, v besedi nekoliko popravljeni po Potočniku, priobčeni v Novicah 1847 (l. 6 prim. str. 32):

Popotnik.

Popotnik pridem čez goró,

Od doma vzamem še slovó,

In kamor se okó ozrè,

Povsod se mi nov svet odprè itd.

Peter Aleš r. 30. jun. 1786 v Vodica h na Kranjskem, mašnik l. 1814, služil na Premu, v Jelšanah, naposled bil stolni dekan v Trstu, viši šolski ogleda, vitez Franc-

Jožefovega reda, kjer je u. 15. apr. 1868. Prizadeval si je mnogo za povzdigo kmetijstva ter zložil v ta namen knjižico:

Zveden kmet ali najpotrebniši nauki kmetijstva za nedeljske šole po deželi. Spisal Peter Aleš, stolni dehant v Tersti in okrožni šolski ogleda. V Terstu 1856. 8. 168. Razlaga se v njej iz kmetijstva, o živino- in drevoreji, o svilarstvu, čebelarstvu in šumarstvu itd. Dopisoval je tudi v Novice, v katerih ga o sedemdesetem godu njegovem preslavlja pesnik (1856 str. 210) na pr.:

Ponosen Ti si rastel u mladosti,
Krepčal si duha v veri, učenosti,
In plod stoterni ste obe rodile;
Zapisal v slave si se knigo krasno,
U dušo vsacega se s čerko jasno —
Na večno dela bodo Te častile.

Jernej Arko r. 22. avg. 1794 v Dolenji Vasi poleg Ribnice, svečenik 1817, bil več let fajmošter v Vodica, potem prošt v Novem Mestu, vitez Franc-Jožefovega reda, u. 14. sept. 1868. — Pisaril je mnogo v Novice, časih podpisan Okra, o kmetijstvu, o ajdi in korunu, o živinoreji in gnojiščih, o ognju in zavarovanju, o prisegi župana in srenjskih mož (1850) itd. — Pisaril je v Danico na pr. l. 1848: Šmarna gora; Kaj ima to dobriga, de imajo duhovni zemljiške prihodiša; Koristnost pozimskiga časa za kmetiške ljudi; Prazniki in ceremonije katolške cerkve tudi časno življenje posladkajo itd. — L. 1849: Hvala kmetiškega stanu; Grajavcam sv. roženkranca. L. 1850: Pervo otročje obhajilo v Vodica; l. 1855: Pesem o novih zvonovih v Rudolfovem itd. — Šmarnogorsko cerkev je slikal M. Langus l. 1847 ter v kupli mej romarji v kranjski noši in s kranjskimi obrazi naslikal tudi njega. — O njegovi pisavi bodi na razgled:

„Na Šmarni gori človeka vse gine, vse mu prizdiguje h Bogu serce: Srednja, ne pretežavna višava, na kateri se človek bližej nebes ter bližej Boga misli; ozir na visoke sinje skalnate grintovce proti Štajerskemu in Koroškemu, na zelenkasti Blegaž in na mogočniga vsih krajskih gôr očeta Triglava, na prelepe gorenske ravnine od Preske do Krajnja, od Kamnika notri do Breznice ali nove cerkve, na prostorno Ljubljansko polje z bližnjimi farami, na košate gorice, zelene hribce in homce okoli in okoli, na katerih se bele cerkvice svetijo, ter spričujejo pobožnost naših sprednikov, nekdanjih bogoljubnih krajskih Slovincov. Bistra, višnevo zelenkasta Sava se iz Gorenskiga proti Šmarni Gori pervali in se kaj mogočno memo naprej proti Černuškiemu mostu in proti Dolu pomiče, ter gre pozdravljat naše slovenske brate na Dolensko, Hervaško, v Boznej in na Serbskim, kjer pri Belimgradu zgubi svoje, našim pesnikom in pevcam priserčno imé, in nas opomni na naš hladni grob za naše trudne kosti in na Salomonove besede, de na svetu je vse nečimernost in teža sercá. Iz Šmarne gore se vidi skorej vse Ljubljansko mesto, pa vse tako nekama tiho in ponižno, mirno in krotko, de se človeku še bolj vsa pozemeljska mogočnost in čast zdí majhna in revna, in de mu je le sam Bog vsigamogočen in velik“ (Cerk. Čas. 1848 str. 76) itd. — Pisaril je tudi v Drobntince na pr. l. 1850: Premišlovanje štirih poslednih reči (v pridigah l. 1849 v Vodica); l. 1854: Jera Kosec Pipanova; l. 1856: Pesem od sv. Margarite; l. 1858: Pesem prej in po sv. obhajilu itd. Na primer bodi od patrone Vodiške v devetih kiticah:

Pesem od sv. Margarite.

Margarita, zala, sveta,
Lepa dvica angeljska!
Si mogočna pomočnica,
Premagavka drákona,
Drákona peklenskega.

Ti si dvica kaj ponosna,
Strelo ustavljaš, grom topiš,
S križem v roki grozovitna,
Vse premagaš, vse vkrotiš,
Zver peklensko zapodiš.

Oh pomagaj našej fari,
Ki pobožno te časti,
Ti ji vselej stoj na strani,
V sili in nevarnosti,
V stiski in potrebi vsi itd.

Peter Leskovic r. l. 1793, posestnik na Veharšah nad Idrijo, uradnik c. kr, kmetijske in obrtnijske družbe v Ljubljani, u. domá 4. apr. 1847 (Novic. str. 60). Pisal je veliko v Novice l. 1843: Kako se imajo naše kmetije popravljati, de bo prav. Kmetijska šola (Iz nemških, z častjo pohvalenih bukev, ktere so zbrani učeni 1840 na svitlobo dali, po krajnsko spisal — str. 34 — v Novic. 1843 in 1844). Od železne ceste kaj. Dobri sklepi k novimu letu. — L. 1844: Kako gre ternov plot saditi in rediti. Dota vboge neveste. Od kravje vprege. Od občinskih pašinj. L. 1845: Novi grebeni za tkavce. Od zboljšanja rokodelskega orodja. Od turšice ali koruze. L. 1846: Zamok in močir po senožetih in travnikih itd. Mnogotere reke in vganjke celó v vezani besedi na pr. (Nov. 1844 str. 27):

Dober svét za pustni čas.

Hočeš u zakon stopiti,
Hčerko za ženo dobiti,
Mamko poprej
Dobro poglej!
Je mamka le pridna ženica,
Bo hčerka nje prava desnica.

Dr. Jožef Orel r. 21. marc. 1797 v Skopem pri Dutovljah, dekanije Tomajske, c. kr. notar ali bilježnik, odbornik v raznih narodnih družbah, podžupan, u. 17. nov. 1874 v Ljubljani. „Neutrudljivo delaven bil je dr. Orel vzlasti na polju kmetijstva in to še posebno o umnem obdelovanji močvirja Ljubljanskega; družbi kmetijski bil je 40 let ud in večidel tega časa njen jako delaven odbornik, Novicam pa marljiv dopisnik. Da je bil gledé na svoje zasluge poslavljen z zlatim križem, bilo je le pravično priznanje. Sicer pa smo z dr. Orlom v grob položili značajnega rodoljuba, ki je za narod svoj trdno stal kakor Kraška skala“ itd. (Novic. 1874 str. 376). — Spisi njegovi se nahajajo v vseh letnikih — od 1843 do 1869 itd. — vzlasti o kmetijskih in obrtnijskih stvaréh na pr. o živino-, sadje- in sviloreji; poskušnja noviga v naših krajih celó malo znaniga poljskiga in drugiga kmetovavskiga orodja (1852); o živinozdravniški in kmetijski šoli, v kateri je podučeval nekaj časa slovenski, kakor je tudi prvi slovenski uradoval. Dobrovoljna beseda, kako naj se kmet pri odkupovavnih komisijah grajšinskih davšin zaderži, kateri se želi škode varovati (1850) itd. — Posebno marljiv je bil l. 1848, kedar je v Novicah (št. 22) tudi pisal: Šol in šolnikov po deželi nikar ne pozabite! — Priznavši, v kako nevarnih razmerah se nahajajo pripravniki, piše: „Te velike škode mladost in deželo obvarovati, je le mogoče z osnovo kake oskerbilnice za take mladenče. Kakor imamo duhovnico in Alojzjevše v Ljubljani, tako bi bilo kaj potrebno, ko bi imeli tudi oskerbilnico za pripravnike. Kaj pa, ko bi naš milostljivi knez nekoliko tacih pripravnikov v Alojzjevše vzeti blagovolili? Lepšiga darú bi svojimu narodu ne mogli podeliti itd.“ — Bil je na starost skoro popolnoma slep, in — kakor kacega slepca Srbskega pevca — ginljiva je njegova „Jeremijada starega Slovenca“ v Novicah l. 1873 št. 31:

„V začetku tekočega stoletja se je predramila mrtva Slovenija. Vodnik, baron Žiga Cojz in drugi za blagor slovenskega naroda vneti možaki so jo prebudili, in Novice so zedinile vse Slovence v delo, tako, da je svet videl, da na Kranjskem, Štajarskem, Koroškem in Primorskem živi narod, o katerem so popred le posamesni učenjaki kaj vedeli; one pa so narod naš tudi vpeljale v koló vzajemnosti slovanske. Društvi sv. Mohorja in Matice ste delali po vsi svoji moči na izobraženje naroda našega in na oliko jezika slovenskega, družba kmetijska pa je skrbela po sto potih za povzdigo gospodarskega blagostanja. Narodni zastopniki v deželnih zborih in v državnem zboru so

se borili za politične pravice naroda našega tako krepko, da časništvo tuje je zdaj prvi-krat začelo govoriti in pisati o popred zatajenih Slovencih. In sloga in edinost je kraljevala med nami in svet je občudoval napredujoči narod slovenski.

Al žalibog! komaj je to prizadetje začelo zaželeni sad donášati, vže se je vgnjezdila nikdar poprej znana, nesrečna nesloga in razpor med nas, in sopet le smo nesrečni Slovenci na poti, da se veseli napredek ustavi in hirati začno vse narodne naprave. V očigled tega razpora stopi nam pred oči Kosovo polje. Kar je tam izgubila Srbija z orodjem v rokah, se zdaj izgublja v Sloveniji po časnikih, kateri so začeli razdor delati iz zgolj sebičnih namenov med ubogimi Slovenci, pod krinko omike in svobode teptaje po naši veri in po možéh, kateri se že veliko let trudijo povzdigniti naš narod do prave omike in zavesti do enakopravnosti z drugimi narodi, in katerim se imamo zahvaliti za vse, kar imamo . . . Razpornikom, ki trosijo razpor v naši ubogi Sloveniji, kličemo: Izdajalec domovine je, kdor ruši to, kar se je dozdej z velikim trudom zidalo. V slogi le je našega naroda sreča — nesloga nas pogubi vse!“

Jožef Orešnik Lepstanski r. 3. nov. 1797 v Škocijanu pri Dobravi na Dolenjskem, posvečen 1830, je služboval p. v Semiču, Šmartinu pri Litiji, Šentjerneju, naposled bil župnik v Podgradu ali Mehovem, kjer je u. 5. nov. 1869. — Pisaril je prav pridno iz vseh krajev v Novice o letinah, o kacijah slovesnostih ali posebnih prigodbah, večkrat o svojem rojaku misijonarju. Tako na pr. poroča l. 1845 str. 63 v opombi: „Na dan naznanenja Gospodoviga je bila v praznično olepšani zborni cerkvi za razširjanje vére (de propaganda fide) veličastna božja služba napravljena. Učenci te šole iz različnih krajev so se v mnogoterih že od nepomnjenih časov nepredlaganih jezikih vpríčo 8 kardinalov in velike množice poslušavcov pod nazorništvam njih vzvišenosti kardinala Mezzofanti (slavniga moža, ki skorej vse jezike celiga svetá zna) skazovali, med kterimi je bilo tudi našiga rojaka gosp. Ignácija Knobloharja iz Ljubljanske škofije, iz Škocijanske fare na Dolenskim rojeniga, slišati, ki se je v Sanskritskim jeziku obnašal (Cf. Sion).“ — V Drobtincah je vzorna njegova primera: Duhovna vertnarija (1856). L. 1857: Zdravica o rešitvi itd. — Več spisov ima Danica p.: Pismo nekdanjiga duhovniga očeta duhovni hčeri (1855). Prigodnica. Dobri in zvesti pastir iše zgubljene ovčice (1852). Nebeška procesija — po skrivnem razodenji; Ne presojuj Gospodovih potov, nezvedljivi so (1853). Kdor sovražniku dobro storí, kaže veliko serčne pogumnosti. Tri cvetlice, pesem v 39 razstavkih, na primer

1.	7.	18.
Prelepo dišeča vijol'ca	Nadalje lepota vesela	Po vertih, kjer lil'je cvetejo,
Naj perva poganja, cvetè;	Lepota na vertu, na polj'	Se tudi vertnica dobí:
Ta zlahтна je vertov kamžol'ca,	Prežlahтна je lilija bela:	V devicah, ki prav se vedejo,
Po kateri vse gleda in zre . . .	Lepota, da take nikolj . . .	Letá sramožljivost budi . . .

Jernej Medved r. 23. avg. 1799 v Logatcu, mašnik 1830, župnikoval v Spodnjem Logu, nato v Koprivniku na Kočevskem, potem malo časa živel vmirovljen v Trnovem Ljubljanskem, kjer je u. 30. dec. 1857. — Baval se je veliko s slovenščino; nabiral besedí, vzlasti iz rastlinstva, ter jih pošiljal za Vodnikov slovar, kateri (Wolf — Cigale) v I. delu ima mej kraticami tudi Med v. t. j. J. Medved. „Neutrudljivi pisatelj slovenski, ki je pridno delal za slovník, kateri se ravno natiskuje, je tako rekoč na smertni postelji doveršil slovenski slovník rastlinstva (Novic. 1858 str. 7).“ V Novice je rad dopisoval vse leta, od začetka do l. 1857 (J. M. ali M — d), o raznih stvaréh, tudi jezikoslovnih na pr.: O korunu in krompirju (1845); o kugi, epidemii, skernini (1856); o gadu in medvedu na pr.: „V Ribniku blizo Planin (Stockendorf) je nekemu kmetu gad matérnega vola popadel. Vol grozno otekati prične, prisad pritisne in strup se po žvi-

netu razširi, — pomoči nobene, in ktera je bila, so jo babe svetovale. Šestdeset rajnškov je bilo ob tla! — ker vol siromaško pogine. Tužni kmetič otrovanega mertvega vola, celega v koži, ker tudi za rabo ni bil, v jamo, pa plitvo zakoplje. Ponoči pa jaki medved iz gošave, si hrane iskat, privoha, in preplitvo ogrebje vola zaduha, odgerne gomilo, se mertvaščine vloti, in dobro po volji nahrani. Pa kaj! strupeni obed se medvedu slabo vspeši. Vžito s kačjim strupom navdano meso medvedu mertvaško pesem zagode, — tam obleži, in drugi dan so ga pri grobu merliča mertvega našli. — O siromak! čudno in slabo jo je tukej naletel (Nov. 1853 str. 279)!“ — Razpravo o korunu sklepa na pr.: „Če ne gledamo na prave slovenske beséde, je gotovo vse eno, ali ga krompir ali korun imenujemo, de ga nam le kuharica ali gospodinja dobro pocvirka, in z mastjo pošvèrka, se nam bolj perleže. Če so pa jele Novice slovenski korun v rabo jemati, je to novo znamenje, de jim je hvale vredna skerb za čisto slovenšino pri sercu, in de se prizadevajo, naš dolgo zapušen jezik čistiti od ptuje nesnage, za kar jim vsak verli Slovenec veliko hvalo vé (1845 str. 196).“ — Podal pa je Jernej Medved Slovincem dvé jako koristni knjigi namreč:

a) P. Karla Razgovor od keršanskiga upanja zoper duhá malo-serčnosti, nezaupa in preveliciga strahu. Poslovenil iz Nemškiga J. M. V Ljubljani 1847. 8. 264. Nat. J. Blaznik.

b) Duhóvna Vojska. Spisal v' laškim jeziku bogaboječi ôče Lavrenc Skupuli nékdaj minih reda svetiga Kajetana. Prestavil vnóvič J. M. t. j. Jernej Medved. V Ljubljani, 1849. 8. XI. 214. Zal. in nat. Ign. Al. Kleinmayr.

Lavrenc Skupuli, minih reda sv. Kajetana, ktériga teatinskiga imenujemo, r. l. 1530 v' mesti Otranto blizo Neapeljna, u. l. 1610, je té bukvice v laškim jeziku izpisal, v katerim so že dôsti krat natisnjene bile; tudi v francozki, španski, angleški, nemški, slovénski (Vid. Jezičnik XXII. 1884 str. 17 — F. M. Paglovic, pa str. 49 — A. Conti), latinski jezik so že predstavljene, pa tudi Indijanci so se potrudili jih v svoj jezik predjati“ — piše v predgovoru, kteremu je dostavil naslednji ogovor: „Preljubi bravci! Kar mene, prestavca teh bukvic zadene, vas lepó prosim in opominjem, de bi jih, kakor Tomaža Kempčana, pridno in radi brali, ker res, de je nimajo vèrste. Néki duhóven na Gorenskem so jih v letu 1747, pa ne celih, v naš kranjski jezik predstavili, in v Ljubljani v natis dali, pa so že do konca pošlè, in malo kdo iz med nas bi jih še vtegnil imeti; naj jih pa tudi imá, so z' nemšno in drugimi ptujimi besedami takó grozno obrúzdane, de bi si jih vam, ki ste že čedniši slovenšine navajeni, več brati ne poljubilo. Ako Bog moje delo in vaše branje z milim očesam pogléda, bo lepi sad obrodilo in izvírik postaló, čigar slapki brénkljajo v večno življenje. Odpustite mi iz sèrca, če vam nisim vsiga po volji prestavil, sàj véste, do nobeno delo slabiga človeka prave popólnosti na zemlji imeti ne more. Beríte vùnder radi in pridno, vojskujte se, kakor vas učé, junaško zóper svoje napčne željé, molite, pa prosíte tudi zame Bogá.“

V' spodnjim Logu na Kočevskim 3. Velikiga Serpana 1842.

J. M.

Spisje za prvence v ljudski šoli.

(Govoril pri okrajni učiteljski konferenciji v Gorici v 4. dan avg. 1886. l. Fr. Bajt.)

Zeló znane vaje so popisovanja.

Popisovanja vršé naj se do potrebnega časa in stopinje s pripomočjo učiteljevih podatkov. Popisujmo leva na podlogi III. Ber., str. 144. — Primerni podatki bi bili: 1. Zver. — Se prišteva med mačke. — Kralj živali. 2. Dolg 2 m, visok 1 m. — Truplo

gibčno, močno. — Dlaka. — Žrelo. — Zobovje. — Oči. — Griva. — Prsi. — Rep. — Afrika, Azija. — Po dnevi v goščavi, brlogu. — Po solnčnem zahodu na lov. — Rjojenje. — Govedo, ovce, koze. —

Smreka po II. Ber., str. 86. — Podatki: Najvišje drevo. — 38 m visoka, 6—15 dm debela. — Korenine ne v zemlji globoko. — Vetrovi večkrat podirajo. — Deblo valjasto, lup hrapav, listi iglasti, vedno zeleni. — Cvet majhen. — Seme v češarkih. — Smreka koristna. — Les mizar, čevljar, strojar. — Pomlad na podlogi II. Ber., str. 61. — Dnevi daljši, noči krajše. — Solnce ostati več časa na nebu. — Zrak gorkejši. — Sneg in led topiti. — Travniki in drevesa zeleneti. — Cvetice rasti. — Lastovke in druge ptice se vračati. — Kmet orati in sejati. — Otroci na prostem igrati. — Pastirji pasti. — Škrjanec peti, slavec prepevati. — Bučelice šumeti. — Drevje cvesti. — Brez cvetú ni sadja. — V mladosti za starost skrbeti. Popis jeseni na podlogi II. Ber., str. 80. — Žito požeti. — Sadje dozoreti. — Otavo spravljati. — Grozdje trgati. — Lovec loviti. — Lastovke odhajati. — Mrzla sapa. — Listje spadati. — Slana pobeliti hribe, doline. — Zadnje pridelke spravljati. — Pridni za zimo skrbeti.

Važno mesto med spisnimi vajami smemo odločiti onim po podatkih (načrtanji). Ena takih vaj na podlogi III. Ber., str. 245, Kolumb najde Ameriko, bi bila, če damo učencu nalogo po teh-le podatkih (načrtanjih, zaznamkih): Kompas imenitna iznajdba. — Njegova lastnost. — Brez njega ne mogoče na odprto morje. — Brez njega ne najti Kolumb Amerike. — Kolumb rojen v Genovi. — Oče suknar. — Sin veselje do morja. — Dnevniki izkušenega mornarja. — Rad po morji, — manjkalo denarja. — Rojstno mesto nič pomoči. — Tudi kralj portugalski nič dati. — Kraljica Izabela na Španjskem pomoč dati. — Kolumb odjadrati — 3 ladje, 120 mož. — Mornarjem upadati srce. — Kolumb tolažiti. — Najti novo deželo. — Boga zahvaliti. — Deželo S. Salvador imenovati. — Kolumb še 3krat iti v Ameriko ter vsakokrat najti druge krajine in otoke.

Drug vzgled te vrste bi bil po II. Ber., str. 12. „Lažnik“ po sledečih podatkih:

Matijček na potovanji naučiti lagati. Z očetom iti v bližnje mesto. Nesramno lagati. Trditi, nekje videti psa kakor konj. Oče začuditi, pripovedovati, blizo most, vsak lažnik nogo zlomiti. Sin ustrašiti, sam spoznati, pes tako velik kakor vol, tele, — in slednjič kakor vsak drugi pes. Laž kratke noge; ljudje laž kmalu zapaziti, lažnika osramotiti.

Ista povest se lahko da učencem na višji stopinji po podatkih: 1. Lažnik. — 2. Laž. — 3. Povest očetova. — 4. Spoznanje sinovo. — Za vaje take vrste bi bil dalje kot obdelovanje pesmij na podlogi II. Ber., str. 34. „Mravlja s kobilico“ morebiti primeren ta le vzgled: 1. Mravlja pridna, kobilica lena. 2. Mravlja kobilico svariti. 3. Kobilica ne ubogati, in še mravljo zaničevati. 4. Huda zima, kobilica izstradati. 5. Kobilica ne dobiti nikjer pomoči, ker svoje nesreče sama kriva. 6. Kakor kobilici se goditi lenuhom na stare dni. — Učencem na višji stopinji po podatkih: 1. Pridnost, lenoba. 2. Svaritev. 3. Preziranje dobrega sveta. 4. Pokora.

Bodi mi slednjič dovoljeno, da podam še nekatera pojasnila z ozirom na moj sledeči načrt gledé spisja, kakor tudi nekatere opazke in posamezne misli, kako bi se spisje na naših ljudskih šolah dobro uravnalo in uspešno poučevalo. Kdor bi mislil, da se je pri spisji treba ravnati ravno po tistem redu, kakor kažejo načrti, bi bil napačnega mnenja. Po razmerah je treba rabiti eno prej, drugo pozneje, eno z drugim menjavati, združevati in drugo z drugim utrjevati. Vsak učitelj naj rabi ob primernem času pripomočke. Kakor bi ne mogli slikarji med sabo določiti, v katerem redu naj bi dan za dnevom rabili svoja orodja, barve in pripomočke in kakor ni mogoče mehanikom reči, prvo uro predpoludne bodete rabili samo pilo, drugo samo klešče, tretjo samo vijake i. t. d., tako se tudi uči-

teljem ne more reči: Ravno v tem redu morate to pa to delati, ničesa izpustiti, ničesa dodati. Zahtevati se pa sme in mora, da po razmerah vsi dosežejo isto namero, ki jo načrt predpisuje.

Velike važnosti je to, da učitelj zna v oddelku, kjer se otroci dveh šolskih let poučujejo, primerno kolobariti. Po kolobarjenji dosežemo, da je toliko enim kot drugim učencem predmet in način obdelovanja nov in vsled tega zanimljiv. Kolobarjenje se je dozda na veliko škodo ljudske šole preziralo. Marsikdo je mislil, da mora, recimo za četrto in petoletnike predpisano tvarino v enem letu prebaviti. Hlastno se je delovalo, a malo doseglo. — Učni načrti za Primorje imajo menda ravno vsled tega tako mnogo nasprotnikov, ker marsikdo ne vé, da je tudi v ljudski šoli kolobarjenje na svojem mestu in da je pri zdanji organizaciji ljudskih šol na Primorskem isto potrebno; ker dalje ne vé, da se isto gradivo da in sme poučevati — po razmerah v večjem ali manjšem obsegu. — Mimo gredé bi svetoval gospodičinam učiteljicam ročnih del, naj bi po mogočnosti kolobarile. — Važno bi utegnili biti dalje to, da se sporazumemo zastran števila nalog iz spisja. Posrednji pouk sam nas sili, da moramo dajati naloge iz spisja vsaki dan. Berilo in ves pouk nam podajata dovolj gradiva za spisje. Naloge morajo biti v zvezi z učnimi predmeti. Piše naj se vsak dan; nič naj pa otroci ne izdelujejo, česar ne znajo ali ne poznajo. Kar otrok piše, naj bo priprosto, navadno, kratko, določno in dobro. — Manj znane in težje besede naj se zapišejo na tablo. — Nobena naloga naj ne bo čez eno stran (velikih spisovnic) dolga. Delo se tem boljše izvrši, čem manjše in lažje je. Če dobiva učenec pretežke naloge, izgubi zaupanje do svoje zmožnosti, veseli se do spisja in do učenja; s tem je pa malo da ne vse izgubljen. Potrebno je, da učenci posebno zadnjeletniki vsak teden prepišejo eno nalogo iz vsakdanje v posebno spisovnico. Take naloge naj učitelj sam domá popravlja. — Posebno popravlanje takih nalog mu bode dober kažipot.

Kar zadeva popravlanje, popravlja a) učitel sam, b) učenci sami, c) učitelj in učenci skupno. Poprava mora biti vestna in racijonalna. Racijonalna je poprava, če se po njej doseže, da učenci sprevidijo pogreške ter se jih potem ogibljejo. Kdor naredi mnogo napak, naj nalogo še enkrat prepiše. Naloge iz spisja naj se dajajo večinoma le v šoli; za dom so primernejše naloge iz računstva. Za popravlanje so te le znamenja primerna: \ = pogrešek glede ločila; + = majhen pravopisen pogrešek; += velik pravopisen pogrešek; √ = nekaj izpuščeno, kar se pa še ne šteje za pogrešek; ⊥ = nekaj izpuščeno, kar se šteje za pogrešek; — = nepremeren izraz; ~ = znamenje, da izraz sicer ni napačen, da bi bil pa drugi primernejši; | = pogrešeno stilistično mesto, katero je treba z besedami označiti. Kar je odveč, se prečrta, ali pa dene v oklep. — Ta znamenja so posneta po „Niedergesäss“-ovej specijelnej metodiki. Med dobre pripomočke za spisje smemo prištevati v prvej vrsti dobro berilo. Brez dobrega berila se težko v jeziku dobro poučuje. Berilo naj ne obsega samo vzgledne berilne vaje, ampak naj bode tudi vzgledno urejeno. Berilo je toplomer, po katerem se meri oživljajoča gorkota šole. (Kehr, „Praxis der Volksschule“ str. 204). Primerjal sem slov. berila z nemškimi in prišel do prepričanja, da smo Slovenci gledé beril daleč za Nemci. — Kako dobro preudarjeni in z vsemi mogočnimi obziri gledé pouka in vzgoje so nemške berilne vaje, odmenjene šolski mladini na ljudskih šolah! — Kako srečna bi bila misel kompetentne šolske oblasti, da bi povabila potrebno število zmožnejših učiteljev, naj bi poskrbeli za sestavo primernih šolskih knjig ter jim dala, če bi bilo treba, primerni čas dopusta! — Na eno- in dvorazrednicah posebno živo potrebujemo razun računic boljših šolskih knjig.

Že prej sem rekel, da naša slov. berila niso namenjena eno- in dvorazrednicam, ker nas pusté pri posrednjem pouku premnogokrat v zadregi. — Vedno napisovanje na

šolsko tablo potrebuje mnogo časa in večkrat pri najboljši volji moti dnevni red. Izkušnja kaže, da bi bilo prav in našim ljudskim šolam posebno eno- in dvorazrednicam silno potrebno, da bi se poleg beril še rabila posebna knjiga: izbirka nalog za spise združena z nalogami iz slovnice. Taka zbirka bi nam kaj dobro došla. Po njej bi dosegli sporazumljeno delovanje in povoljne uspehe. (Konec prih.)

Kranjsko.

Metodična obravnava 85. berilne vaje v „Tretjem Berilu“.

Govoril pri okrajni učiteljski konferenciji v Litiji v 18. dan sept. P. Gross, učitelj v Zagorji.

(D a l j e.)

Tako in enako lahko učitelj z učenci razvija načrt Kranjske, vsak počenši od svojega kraja in okraja do sosednjega in dalje. To pri poznejšem pouku pri zemljepisju zelo koristi, kajti ko učenci delajo ta prosti obris, se jim imenitnejši kraji dobro v spomin vtisnejo ter jih na gostopisanem zemljevidu toliko bolj hitro najdejo.

Ko potem učitelj še tega in unega učenca k deski pokliče, da na obrisu kaže strani sveta, meje Kranjske dežele, meje okrajev, glavno mesto, sedeže c. k. okrajnih glavarstev, kakor tudi izvir in tek večjih rek, prestopi k zemljevidu, ter kliče boljši učence, da vsak en odstavek v berilu berejo, on sam pa jim vsem konec vsacega odstavka na zemljevidu kaže in razlaga.

Tako jim po branji prvih dveh vrstic pové, kolikokrat večjo si morajo kranjsko deželo misliti, ako je njih rojstna župnija ali pa županija 1m^2 velika. Kolikrat toliko je na vsej Kranjski prebivalcev, ako je v domači županiji 5000 prebivalcev. Dalje jim pokaže, da tudi druge dežele na domačo mejé, in sicer katere na severu, vzhodu, jugu in zahodu. Ravno to naj pové potem tudi ta ali uni.

Po branji prvega odstavka kaže učitelj na zemljevidu razna risanska senčenja, ki znakovajo grebene ali hrbte gorá, zraven jim kaže in pové, da je na Kranjskem več nego polovico gorate zemlje. Tako vidimo na severni meji od najvišjega kraja doli do Motnika celo versto takih grebenov. Ti znakovajo Karavanke in Kameniške planine. To so večji del snežniki, ker je na njih vrhovih ali vsaj v razdorih in prepadih vse leto sneg. Ako gremo od doma na kako višavo, jih od tod lahko mnogo vidimo. Njih vrhovi so ostre, sive skale in med njimi bele lise snega.

Ti L, pokaži tukaj na zemljevidu in povej, kako visoka je gora Peč nad Ratečami? Kepa? Veliki Stol? Košuta? Grintovec? — Od Motnika na vzhodu in proti jugu se gore znižujejo in se imenujejo Podpeško pogorje, h katerim se tudi naše Zagorske prištevajo. To gorovje je pod 1000 m visoko in ima bolj ravne vrhove. Tako je naša sv. Planina samo 862 m visoka. Ti N., pokaži mi Karavanke! Kameniške planine! Podpeško pogorje!

Ako se ozremo tù na severozahodno stran, vidimo zopet veliko skupino visokega julskega pogorja. Čez panoge teh gorá je svoje dni rimski cesar Julij svoje čete vodil. — Te goré so bolj obširne skupine, kakor pa Karavanke. Poglejte tukaj! Najvišji so: Triglav 2800 m, Mangart 2600 m, Prisinek 2589 m, Pršinec 1757 m, Črnaperst 1841 m. — V tem pogorju so goli hrbti, koritine in dolinate planote. V njih sredi leži Bohinjska, več ur dolga dolina, ki je rodovitna in s pridnimi in obrtnimi ljudmi naseljena. Tudi to pogorje se proti jugu znižuje, in je Blegaš le 1563 m visok. Triglavsko pogorje, kakor tudi Karavanke sklepajo gorenjsko ravnino, in imajo polovico svojih panog v sosednjih deželah.

Kraški svet so vzvišene, valovite ploščine med Postojino, Trstom in Reko, nekaj gole, deloma obraščene s kotličastimi dolinicami, v katerih vode ponikujejo. Najvišji gore so: Nanos 1299 m, Javornik 1266 m in Snežnik 1796 m. Poglejte jih tukaj! Ti S., pokaži nam zdaj mejo kraškega sveta! Ti N., pa najvišje goré in povej, koliko so visoke! Tedaj je najvišja gora Snežnik blizu 1000 m nižja kot Triglav!

Na Dolenjskem je bolj valovit a rodoviten svet. Nima tako velicih ravnin kakor Gorenjsko, a tudi ne tako visocih gorá; najvišji je tukaj Kum ob Savi 1217 m, potem tukaj na Kočevskem Rog 1203 m, in tukaj doli med Gorjanci sv. Jedert 1183 m. Ti K., pokaži mi goré Kum, Rog, sv. Jedert, in povej mi, koliko je vsaka visoka!

Po branji družega odstavka pokaže učitelj otrokom na zemljevidu Gorenjsko, Dolenjsko in Notranjsko, kakor tudi goro Krim, kojo navadno za mejnik med temi tremi deli Kranjske imenujemo.

Zdaj bere kak učenec naslednji odstavek, in učitelj nadaljuje: Ker smo Savo in druge reke z njih pritoki vred črtali, jih bomo še enkrat pogledali na zemljevidu in sicer od njih izvira do iztokov ter jih bomo primerjali z onimi na vašem risanji. Vidimo, da nam je ljubi Bog v svoji modrosti tudi snežnikov v velik prid ustvaril. Snežniki branijo, da nam sever in burja naših sedežev ne uničita; še več, da nam v svojih predalih prideržujejo oni sneg in vlago, katera nam pojí naše potoke in reke, katere nam gonijo kolesa v mlinih, žagah, kovačnicah in drugih tovarnah; da, brez vodá bi bila Kranjska pusta kraševina.

Ko učitelj učencem še enkrat pokaže jezera in govori o njih posebnosti, pokliče potem tega in družega učenca k zemljevidu, da kaže, kateri so desni in levi pritoki Save in Krke, kje Pivka ponikuje i. t. d.

Po branji sestavka o podnebji pripoveduje učitelj, da je na Kranjskem vsled različne narave tudi različno podnebje. Na Gorenjskem so sicer največje ravnine, tū na zemljevidu zeleno naslikane, a ker so od treh krajev s snežniki obdane, je tū prehuda zima, da bi mogla trta in južno sadje dozoreti. Dolenjska je že toliko od snežnikov proti jugu odmaknjena, da ni tako ojstra in dolgo trajajoča zima; zato se tū dobro obnese pšenica in dozori vinsko grozdje. Na Notranjskem je po leti gorko, a po zimi, vsled premalo zavetnih gozdov brije huda burja. V Ipavi in sploh jugozahodnjem nižavji rodi vinska trta in južno sadje. Ljudje prebivajo po Kranjskem največ po ravninah in dolinah; na Dolenjskem so tudi po hribih župnije; vendar nad 1000 m višine ni človeškega stanovanja. Na višjih visočinah do 2000 m imajo le planine, kjer v poletnih mesecih živino pasejo. — Ti J., zakaj ne dozori na Gorenjskem vinska trta? Kako pravimo vetru, ki po zimi na Krasu brije? Zakaj ljudje na Dolenjskem tudi vrh gorá morejo stanovati? (Konec prih.)

Številčna pevska metoda.

(Dalje.)

V Chev  -ovi metodi nasproti se ne nahajajo take nedoslednosti, niti v melodiki, niti v ritmiki. Vsaki tonski št (tonska sprememba) ima kako svoje znamenje, tako tudi svoje ime; in vsako ritmično gibanje ima strogo logično tudi za oko takoj razločno znamenje jednotne, dvojne, trojne itd. delitve vsakatero dobe ter ima celó za vsakovrstno   e tako drobno delitev svoje posebno ime (takozvani „taktovski jezik“), pravo mojstersko delo jasnosti in doslednosti.

c) Naravni prehod z lagljega do težjega se pogreša na Foersterjevi metodi 1.   e v tem, kar je bilo re  eno pod a) 1 — 3, namreč da se takoj v 1.   t. začenja

s 3 težkotami ob enem: z melodiko, ritmiko in tekstiko; 2. v tem, da s 3. št. že prejde na polodobne tone, ko si učenci še celodobnih tonov niso vlastili; 3. v tem, da se vse prehitro prejde v kromatiko, preden se jim je diatonika temeljito vcepila. Bolj naravno in laglje bi bilo, najprej vso škalo razviti v celodobnih tonih, potem še-le jih razdrobiti v polodobne itd., kromatiko pa prihraniti za modulacije.

Pri Chev -ovi metodi nasproti se vrst  lepo zaporedoma v naravnem redu širši napor. — Najmanjšo te koto napravlja melodika, kajti prirojena je  e zdravemu človeškemu sluhu bodisi pri  e tako nežnih otrocih, vsaj  e dojenček poje neko jednostavno melodijo. Uprav radi tega pričenja Chev -ova metoda naprej z melodiko, jo  i   uje, spopolnuje in utemeljuje v mladem pevcu. Ko je ona dosti trdna, zanesljiva, preide  e-le na ritmiko, ki zahteva  e nekoliko več razuma in opreznosti. In ko je tudi ta utemeljena, pridruži jej  e tekstiko in priveda po tem naravnem pokretu nežnega učenca do praktičnega pevca, kakoršnega hoče Foersterjeva metoda  e s 1.  teviliko napraviti; kako naj novorejen ek takoj hodi, preden so mu udje uravnani in utrjeni.

d) Temeljita prisvojitev učnega gradiva se zlasti pogr ea v tej Foersterjevi metodi, ker ne utemeljuje melodike s samodelavnostjo učencevo, temu  ga le navaja tone po posluhu posnemati po naravnih  kalnih stopinjah, ter enako hiti v ritmiki skoraj z vsakim zgledom k novi ritmični podobi, ima torej čisto premalo gradiva za prisvojitev le enega pevskega momenta, bodi si v melodiki, bodi si v ritmiki.

A vse drugače je pri Chev -ovi metodi. Le-ta ima za oboje obilno temeljitih vaj izmed katerih je v melodiki za prvo praktično uporabo (I. tečaj) prvih 8 št. neobhodno potrebnih liki 8 temeljnih voglov, na katere se zida daljno pevsko poslopje. Za razširjenje in spopolnenje melodike na celo  kalo (II. tečaj) so enake potrebne vaje od 9 — 16.  tev., v podal sanje natorne Škale navzdol in navzgor pa št. 17 — 19. incl. — Do  t. 20. Stahlovih melodičnih vaj utegne zadostovati, da se od tod prav po lahkem načinu preide na notno zistemo, kar sem z dobrim uspehom izvr e al pri svojih učencih. Ako bi se kaj ve  pevo-učiteljev poprijelo Chev -ove metode, hotel bi jim opisati le hki način prehoda iz številk na note, kakor sem si ga sam sestavil in ga uporabljeval. — Od 20.  t. dalje melodične vaje le še bolj utemeljujejo in utrjujejo učenca v melodiki, a niso neogibno potrebne, toda jako koristne za temeljit pouk. Daljna melodika v mol-u in modulacijah, katero Stahl obravnava v 2. zvezku, daje se umestno vaditi na dur-in mol- kalah po notah.

Kar se ritmike tiče, začenja se umestno  e po prvih 8. melodičnih vajah s taktovskimi vajami najnižje vrste, po katerih se učenec s pogostnim ponavljanjem privede do ritmičnega čuta. Ko se obojne vaje (melodične in ritmične) porabite za praktične vaje (pesmice), kretat  nadalje vzajemno  e dalje širša melodika s popolni o ritmiko ter se spajate v praktično porabo.

e) Nagli privod k uspehu, k praktičnemu pevskemu izver evanju in k samostalnosti se sicer namerava v Foersterjevi pesmari ici, a ravno to prenašlo hlepenje po pevanju pesmic brez temeljne podlage zadržuje, uničuje glavni smoter pevo-uka: „po samodelavnosti k samostojnosti“, kajti vse dotične vaje se učencem ne morejo drugače prisvojiti nego s predpevanjem, torej na posluh, in dvomim, da bi mogli učenci na koncu pesmari ice samostavno se naučiti le ene same neznane pesmice.

Po Chev -ovi metodi pa so učenci tega zmožni  e po 8. melodični in po celodobnih ritmičnih vajah z majhno pripomočjo pri prvih pesmicah iz „pev ka“, kmalu pa tudi brez pomoči za katero koli pesmico v obsegu obravnanega melodičnega in ritmičnega gradiva.

Zdi se mi torej ta F. pesmaričica le nekako „berilo“ brez predhodne abecede. Kako more otrok takoj čitati tudi najlaglje besede in stavke, ako mu niso poprej črke dobro vtisnene; čital bode na pamet sicer cele stavke, ali ako mu veliš čitati posamezne besede ali druge stavke s taistimi črkami, obtičal ti bode. Ali ni takemu mehaničnemu čitanju podobno mehanično petje brez temeljnega pouka? — V tej sestavi je torej pesmaričica poslopje v zraku viseče brez temelja; treba mu je torej podstaviti vso dotično melodiko in ritmiko po Chev  -ovi metodi, kakor se nahaja v Stahl-ovi Singschule ali v Sing  bungen (v manjšer meri) in kakor jo razlaga Jakeljnov „kratki navod“; potem   -le se mora začeti s Foersterjevimi pevskimi vajami najprej v celodobnih, potem v polodobnih, dalje v polodobno podaljšanih,   e pozneje v   etrтинodobnih ritmih itd. Toda brez škode in zadržka za pevo-uk smejo se začenjati takoj vaje s 5 toni, kakor jih imajo Stahl-ovi zvezki in Jakelj-novi „pev  ek“, ker dotično melodično in ritmično gradivo je bilo učencem   e v poprejsnjih vajah do dobrega vcepljeno, ter jim pesmice s 5 toni ne delajo večjih to  kot, kakor one 2, 1, 2, 3 toni.

Neupravičena je toraj na dotičnem mestu „C. Gl.“ predbacitev, da je Stahl-ova (recte Chev  -ova) metoda uravnana proti naravni postavi radi tega, da se   e v 1. pesmici začenja s 5 toni in s terco. Odto  no oporekam, da je proti naravni postavi, kajti kaj bolj naravnega ne more biti, kakor da se najbolj naravna melodija od tonike do kvinte sprejme za podlago pevskega uka; vsaj je vsakemu le nekoliko godbe ve    emu znano, da je za oktavo kvinta v najbližjem sorodstvu s toniko; toraj se ona dva najlaglje najprej vcepita pev  evemu čutu kot dva temeljna stebra. In ko sta ta dva stebra, tonika in kvinta, vtemeljena, bode se tudi tretji kot (terca) v sredo med njiji kaj lahko, drugi in   etrти (sekunda in kvarta) pa v sredo med 1. in 3. ter 3. in 5. ne z večjo te  koto postavil; izvestno bode to delo veliko laglje, naravneje in sigurneje, kakor da postavlja   kol za kolom (ton za tonom) v pravej razmeri; ondi ima   dve trdni podpori, tukaj le jedno, s katere se dviguje   do nikake določene meje ter tava   kakor v temi sim ter tje. — Da je pa ta metoda proti obstoječi učni postavi, rad priznavam; a vprašujem, je li vsaka učna postava dobra ali celó najboljša in neizpremenljiva? Koliko učnih postav je bilo   e v vsakej stroki in tvarini, a kje so sedaj? Išči jih med staro   aro. Nadejam se, da pride čas, ko se bodo tudi merodajnim krogom, stvariteljem učnih načrtov, oči odprle in bodo spoznali, da ni vse zlato, kar se sveti, kar se njim kot zlato blišči, akoravno je le žveplena ruda. Najboljša metoda, učna postava, je ona, katera doseza najboljše in najhitreje uspehe. To je aksiom, ki se ni nikdar ovrgel in se ne bode. Je li taka metoda v šolah ravno kar v rabi, ali kaka slabejša, to ne dela popolnejše metode — napačne ali slabejše od predpisane nepopolnej  e. Razumnej  i učitelji in nadzorniki, ki jih ne slepijo razni predsodki, sami ali po drugih poskušajo razne metode, in kadar kaj boljšega zasledijo, popust  e slabeye in poprimejo se boljših. Pevo-učitelji naj blagovol  e prepričati se z lastno (s začetka   e tudi privatno) skušnjo, o izvrstnosti izvirne Chev  -ove metode; ako so okrajni šolski nadzorniki, naklonijo naj se jo rabiti za poskušnjo v šolah; z njo bodo dosegli vse, kar zahteva od njih učni načrt in   e dva- ali trikrat več po vrhu; s sijajnimi uspehi bodo slednjič prepričali šolske oblasti, da se nahaja   e popolnejša, kakor zapovedana učna metoda in da je umestno, naj se ona tudi vpelje v učiteljišča naše dr  zave, kakor se je zgodilo   e v nekaterih drugih dr  zavah. (Konec. prih.)

D o p i s i.

Iz Krškega. Vabilo na naročbo in prošnja. Zgodovina pedagogije, ki se tiska v »Učiteljskem Tovarišu«, izide v posebni knjižici, ki bode stala 70 kr. Dovoljujem si vabiti, da bi si jo naročili gg. učitelji in šolski prijatelji. Pri tej priliki prosim, da bi mi oni gospodje, ki so dobili od mene kako knjigo na ogled, vrniti jo blagovolili na moje stroške, ako je obdržati ne nameravajo.

V Krškem, 10. marca 1887.

Ivan Lapajne.

Iz Ljubljane. Nemščina v naših trirazrednicah in višjerazrednih šolah se bode po sklepu c. kr. deželnega šolskega sveta kot učni predmet še le od 3. šolskega leta naprej poučevala. Na vseh slovenskih ljudskih šolah na Kranjskem je slovenski jezik učni jezik za vse predmete v vseh razredih od 1. do zadnjega šolskega leta. Dozdaj nemščina ni bila samo obligatna malone na vseh trirazrednih in na vseh četvero- in večrazrednih ljudskih šolah in sicer od druge polovice prvega šolskega leta začenši, temveč so se v višjih razredih celó nekateri predmeti (recimo številjenje, realije) poučevali v nemškem jeziku. Pri svojem sklepu ravnal se je deželni šolski svet po željah in nasvetih krajnih in okrajnih šolskih svetov dotičnih trirazrednic in višjerazrednih ljudskih šol.

— Družbe sv. Cirila in Metoda prvomestnik g. Tomo Zupan, podpredsednik g. Luka Svetec in blagajnik dr. Vošnjak so se v 3. dan t. m. poklonili prevz. knezoškofu dr. Jakobu Misiji — priporočajoč družbo škofu stolnega mesta Ljubljane, kjer uprav stoluje tudi družba sv. Cirila in Metoda in po škofu vsem duhovnikom ter vernikom Ljubljanske škofije. — Deputacija je bila jako ljubeznjivo vzprejeta in čula je nekatero tolažljivo besedo.

— Pevska slavnost na tukajšnjem c. kr. učiteljskem izobraževališči bode kakor lani tudi letos na sv. Jožefa dan (t. j. v 19. dan t. m.) v telovadnici c. kr. učiteljišča in sicer pod vodstvom slavnoznane voditelja in znatelja glasbe gosp. Ant. Nedvêd-a na korist društva v podporo ubožnim gojencem c. kr. izobraževališč za učitelje in učiteljice. Vzpored te »glasbene akademije« je zelo zanimiv, taki-le: 1) F. Mendelssohn-Bartholdy: Recitative und Chöre aus dem unvollendeten Oratorium »Christus« s spremljanjem glasovirjev. Posamezno bodo peli P. Suwa, F. Rus, J. Pianekki, J. Cwirn; spremlja s glasovirjem: J. Furlan. 2) F. Hermann: a) »Sarabande«, b) »Gavotte«, Violin-Ensemble s glasovirjem, spremlja s glasovirjem: P. Gorjup. 3) F. Abt: »Rothkäppchen«. (Venec 9 z deklamavanjem združenih pesen za »Sopran« in »Alt«, »Soli« in zbor s spremljevanjem glasovirjev. Soli: L. Moos, J. Schmiedt, A. Schubert, P. Suwa; deklamuje: W. Rischner; spremlja s glasovirjem: E. Sittig. 4) A. Dvořák: dva slovanska plesa za glasovir (čvetororočno): J. Furlan in E. Sittig. 5) A. Nedvêd: Venec slovanskih národnih pesmi za mešani zbor s spremljevanjem glasovirjev, spremlja: L. Moss.

— Starost učencev, ki hočejo stopiti v gimnazijo. Naučno ministerstvo je gospodski zbornici predložilo načrt zakona, da učenci, ki hočejo vstopiti v gimnazijo, morajo vsaj v dotičnem kolendarskem letu, ko stopijo v I. razred gimnazije, spolniti 10. leto. Po tej starosti bode se določevala najnižja starost za nastop v dalje gimnazijske razrede. Do zdaj so jih tudi vzprejemali z 9. leti, toda se je pokazalo, da je pri njih um še premalo razvit, da bi mogli uspevati.

— Pouk na vinarski in sadjarski šoli za učitelje ljudskih šol bode letos od 7. pa do 27. avgusta v Grmu; mej tem časom imeli bodo namreč učenci te šole počitnice.

— Pesmi »Dichtungen von Edward Samhaber« je c. kr. kranjski deželni šolski svet prepovedal za vse učiteljske in dijaške knjižnice.

— Velika predrznost se kaže pri naših nasprotnikih, če užé profesor (vzgojitelj mladine) daje slovenskim dijakom nalogo: »Lasst uns Deutsche sein und bleiben«, kakor se je pretečene dni zgodilo v IV. razredu c. kr. realke v Ljubljani.

Premena pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Gospodičina Friderika Konšek, podučiteljica na 5razredni mestni dekliški šoli v Ljubljani, je imenovana def. učiteljicam na tej šoli.